

ግልጋሎት ትካላት ውልቀ-ሕክምና ትግራይ- ድኑት ዕቤት፤ ቀይዲ በተኸ አካይዳ፤

ፍልፍሉን መፍትሔኑን፤

ናይ ውልቀ ሕክምና ግልጋሎት ኣብ ትግራይ ናይ ነዊሕ ዓመታት ታሪኽ ዘለዎ እኳ እንተኾነ እቲ ዘፈር ኣሸንኳይዶ ብዓይኒ ዓለም በጊሑዎ ዘሎ ብርኪ ዕቤት ሕክምናን ተበግሓይነትን እንትርእስ፤ ዋላ ምስ ናይ ካልኣት ክልላት ኢትዮጵያ እንትወዳደር እውን ብዚ መዳይ ኣብ ኣዝዩ ትሑት ብርኪ ዘሎን ዳርጋ ገና ምፍሓኹ ዘይጀመረን ክብሃል ዝኸእል እዩ። እቲ ዘፈር ስርዓትን መልክዕን ክሕዝን በብእዋኑ እናዓበየን እናደንፈፀን ንክኸይድ ዝግበር ስራሕ እውን ትሑት እዩ። ምጥያሽ “ማሕበር ውልቀ ትካላት ሕክምና ትግራይ” ብ2005 ዓ.ም ከም ሓደ ስጉሚ ንቐድሚት ገይርካ ክሕሰብ ዝኸእል እኳ እንተኾነ ብተግባር ግን ሓዚ እውን እቲ ዘፈር ካብ ዓመት ናብ ዓመት ከንቆልቁል እምበር ብዙሕ ክስጉም ኣይርእን ዘሎ።

ብዙሓት ከምዝሰማምዑሉ ናይዚ ቀንዲ ምክንያቱ እቲ ዘፈር ገና ካብ ብጉሓቱ ቀይናን መንገዲ ሒዙ ስለዝመፀ እዩ።

ኣብ ትግራይ ኣብ ዘለዎ ዝበዝሓ ናይ ውልቀ ትካላት ጥዕና (ታሕተዎት፣ ማእኸለዎትን ላዕለዎትን ክሊኒካት፣ ናይ ውልቀ ሆስፒታላት) ዘሎ መሰረታዊ ፀገም ልዕሊ ናይ ተገልጋሊ ህዝቢ ጥዕናን ረብሓን፣ ናይ ወነንተን ትርፌ ጥራሕ ማእኸል ዝገበራ ምዃነንን ናይ ኣወቓቕራን ኣዋድዳን ፀገም ዘለወን ምዃነንን እዩ፤ እዚ እም ድማ ንተገልገልቲ ርትዓዊ ብዝኾነ ክፍሊት ፅሬቱ ዝሓለወ ግልጋሎት ከይረኽቡን እቲ ዘፈር (እቲ ኢንዱስትሪ) ድማ ክንድቲ ክዓብዮ ዝግብኦ ብርኪ ከይዓቢ፣ክንድቲ ከርክቦ ዝኸእል ዝነበረ ትርፌ ከይረክብ፣ ክንድቲ ክሓቐፎ ዝግበኦ ሰብን ከይሓቐፍን ኣብ ዕሽል ብርኪ ክነብርን ገይርምዎ እዮም። ብፍላይ እቲ ፈላማይ ናይ ኣረኣእያን ስነ-ምግባርን ፀገም (ማእኸልካ ገንዘብን ገንዘብን ምግባር) እቲ ዘፈር ካብ ዝነበሮ ሓፍ ከይብል፣ የግዳስ ንታሕቲ ከንቆልቁል፣ ናብ ጥዕና ዘይብሉ ናይ ምጥልላፍ ወድድር ዝኣትዉ ክበዝሑ ገይሩ እዩ። እዚ እንትብሃል ግን ንሕልንኦምን ንዝኣተዉዎ መፅብዓን ተገዛኣቲ ኮይኖም ዝሰርሑ የለዉን ማለት ኣይኮነን።

ሕክምና ንግዲ እንተገይርካዮ፤ ምስኡ ድማ እቲ ዘፈር ብሕጊን ደንቢን ዘይምራሕ እንተኾይኑ፤ ገለ ወነንቲ ክሊኒካትን ሆስፒታላትን ሰብ ሞያ ድማ ዝኣተዉዎ ቃልን ዝፈፀሙዎ ማሕላን ንግዚያዊ ረብሓ ክጥሕሱዎ እንተፈቐዱም ዘይሩ ዘይሩ ህዝቢ እዩ ዝጉዳእ። ሕክምና ካብ ካልኣት ሞያታት ፍሉይ ዝገብሮ ኣብ ሞንጎ ኣብቲ ጉዳይ ዝተረሓቀ ፍልጠትን መረዳእታን ዘለዎም ክልተ ኣካላት (ተሓካሚን ሓካሚን) ዝግበር ረኽቢ ምዃኑ እዩ። ናብ ሓደ ቡቲክ ወይ መሸጢ መሳርሒ መደብር ከይድካ ዝኾነ ኣቕሓ ክትገዝእ ወይ ግልጋሎት ክትረክብ እንትትከይድ ብዋጋ ዕዳጋ ውረድ ደይብ ኣሎ፤ ምክንያቱ ንስኻ እውን ብዛዕባ እቲ ኣቕሓ ወይ ግልጋሊት ዝተወሰነ ፍልጦ ኣለካ እዩ። ኣብ ሕክምና ግን ሓደ ተሓካሚ ሙሉእ እምነቱን ሂወቱን ንሓኪሙ ዝህበሉ፤ ናይ ዋጋ ወይ ካሊእ ነገር ውረድ ደይብ ዘይብሉ ብእምነት ዝፍፀም ቃል እዩ።

እቲ በዓል ሞያ እውን ሕሊንኡ እንተዘይሓተቱዎ፤ ጉዳያት ጥዕና ዝከታተል መንግስታዊ ቢሮ ድማ ሕግታትን ኣሰራርሓታትን ኣውጺኡ እንተዘይተኸታተሉዎ ክሰዕብ ዝኸእል ጉድኣት ብዙሕ እዩ።

ኣብ ትግራይ ኣብ ዘለዉ ናይ ውልቀ ትካላት ጥዕና ዘለዉ ፀገማት ብዙሓት እኳ እንተኾኑ ንገሊኡም ክጠቅስ ክፍትን እዩ፤

1. ኣብ ዘይሞያኻ ምሕምዲቕ- እዚ ኣብ ከተማ መቐለን ካልኣት ከተማታት ትግራይን (ብዓል ሸረ፤ ኣኸሱም፤ ዓድግራት ወ.ዘ.ተ) ብሰፊሑ ዝርአ እንትኸውን ውሑዳት ብኣብዝሓ ነባራትን ገለ ሓደሽቲን ሰብ ክሊኒካትን ሆስፒታላትን ካብ ዝሰልጠኑሉን ዝመልኩዎን ሞያ ወፃኢ ዝኾኑ (ዘይናቶም) ጥዕናዊ ፀገማት (ሕማማት) ክሪኡ፤ ብኣኣቶም ክሕከሙ ዘይግበኡምን ብኸልእ ናይቲ ዘፈር(ስፔሻሊቲ) በዓል ዋና እንተዘሕከሙ ዝሓሸ ግልጋሎት ክረኽቡ ዝነበሩን ተሓክምቲ ክሕከሙን ብዙሕ ጌጋ ክፍፀሙን ይርአ። ንኣብነት ናይ መጥባሕቲ ሓኻይም ኮይኖም ጥንሲ ክከታተሉ፤ ከም ሸኮርን ፀቕጢ ደምን ንዝኣምሰሉ ውሽጣዊ ሕማማት መድሓኒታት ክእዘዙ፤ ህፃናት ክሕከሙ ወ.ዘ.ተ ትርኢ፤ ናይ ማህፀን ሓኻይም፤ ህፃናት ሓኻይም፤ ውሽጣዊ ደቄ ሓኻይም ወ.ዘ.ተ ኮይኖም እውን ብተመሳሳሊ ካብቲ ቀንዲ ዝምልከቶም ሕማማት (ካብ ሞይኦም) ወጻኢ ዝኾኑ ጥዕናዊ ፀገማት ይሪኡ፤ ጥዕና መኮንናት ኮይኖም እውን ከምኡ ክበድቲ ሕማማት ብድፍረት ክከታተሉ፤ ክሕምዙቑን ኣብ ተሓክምቲ ዓበይቲ ፀገማት ክፈጥሩን ልሙድ ትዕዘብቲ እዩ። እዚ ኣብ ጥዕና ህዝቢ ከቢድ ሳዕቤናት ዘሰዕብ ዘሎ ምዃኑ እውን ብግልፂ ዝርአ መዓልታዊ ተርእዮ እዩ። ምናልባሽ ኣብ ኣናእሽቱ ከተማታትን ገጠራትን ካሊእ መማረፂ ኣብ ዘይብሉ ኩነታት ንግዚኡ መገሰ ግዚያዊ ፍታሕ ሂብካ ናብ ዝምልከቶን ዝሓሸ ሕክምና ክገብረሉ ዝኸእልን ካልእ በዓል ሞያ ክኸዱ ምኽሪ ወይ ሪፈራል ምሃብ ከድሊ ይኸውን፤ ኣብዚ ኣብ መቐለን ካልኣት ዓበይቲ ከተማታትን ኮይንካ፤ እሞ ድማ ኣብ ጎረቤትካ ኣብቲ ጥዕናዊ ፀገም ዝሓሸ ፍልጦ ዘለዎ ሰብ ምህላዉ እናፈለጥካ፤ ካብ ጥዕና ተሓካሚኻ ግዚያዊ ረብሓኻ ኣቕዲምካ ኣብ ህዝቢ ፀገም ምፍጣር ግን ሞያዊ ሓላፍነትካ ዘይምውፃእን ዓገብ ክብሃል ዝግበኦ በደልን እዩ።

2. ኣብ መቐለን ካልኣት ከተማታት ክልልናን ዘለዎ ናይ ውልቀ ጥዕና ትካላት ዘመነዎት መሳርሕታት ምርመራን ሕክምናን ኣብ ምትእትታው፤ ገንዘብ ኣውጺእኻ ንህዝቢ ዝሓሸን ዘመናዊን ግልጋሎት ብምሃብ ረብሓኻ ሓፍ ኣብ ምባልን ኣዘዩን ዝደሓራ እዩን። ዓበይቲ ሆስፒታላት ኮይነን በብዓውዱ ዘዝምልከቶም ስፔሻሊስት ሓኻይም ክንዲ ዝቐፅሩ ብጠቕላላ ሓኻይምን ብጥዕና መኮንናትን ይሰርሓ፤ ራድዮሊጂ ስፔሻሊስት ክንዲ ዝቐፅሩ ራድዮግራፊ ቴክኒሻን ይቐፅሩ፤ ናይ ፓቶሊጂ ግልጋሎት ዘለወን ትካላት ዳርጋ ዮብልናን፤ ናይ ላብራቶሪን ራድዮሊጂ መሳርሕታትን ኣዘዩም ድሑራትን ቅድሚ ዓሰርተታት ዓመታት ካብ ዕዳጋ ዝወፁ ውዳቓትን ንጌጋ ኣዘዩም ዝተቐልዑን እዮም፤

3. ብፍላይ ኣብ መቐለ ዘለዎ ገለ ናይ ውልቀ ትካላት ሕክምና፤ ብፍላይ ገሊኡን ዓበይቲ ትካላት (ገለ ላዕለዎት ክሊኒካትን ሆስፒታላትን) ኣብ ዓለም ተሰሚዑ ብዘይፈልጥ መንገዲ ደለልቲ ናብ ፈቕዶ

ቤት መሸታታት ከም ዘዋፈራ እዩ ዝዝረብ፤ ገሊኦም ድማ ሕሉፍ ሓሊፉ እቲ ኩነታት ቁሽታዊ መልክዕ ከትሕዞዎ እውን ይፍትኑ እዮም። እዚ ወድዚን ዝወለዶ ሕርኽርኽ ዘበለ ከይዲ ድማ ብዙሓት ሓደሽቲ መናእሰይ ምስ መዓት ፍልጠቶም ናብቲ ቢዝነስ ከይኣትዉን ንባዕሎም ረቢሓም ንህዝቦም ከይረብሑን ገይሩዎም እዩ፤ እቲ ዘፈር እውን ካብ ዓመት ናብ ዓመት ለውጢ ከየምጽእን ከይዓቢን ኣብ ገይሩዎ እዩ፤ ናይ ውልቀ ሕክምና ግልጋሎት ድማ ብተንኮል ተሓጺሩ ብዕሸሉ ክነብር ገይሩዎ እዩ። ናይ መቐለ ናይ ውልቀ ትካላት ሕክምና ዘለዉን ብርኪ ዕቤት ምስ ናይኒ ደሴ፣ ኣዳማ፣ ሃረር፣ ባህርዳር ወ.ዘ.ተ እንትነጻፀር ብዘዐ ዕዕፊ ናይ መቐለ ኣዝዩ ድሑርን ባህላውን ኮይኑ እንረኽቦ እውን ንዚ እዩ፤

4. ገለገለ ክሊኒካትን ሆስፒታላትን ድማ “ዶ/ር እክለ” ዝብል ባጅ ኣለጢፈን ብጥዕና መኮንናትን ነርስታትን ክሰርሓ ይርእ እዩ፤ ኣብዚ ቁጽፅር ክግበር ኣለዎ፤ ብፍላይ ናይ ለይቲ ሓደርቲ (ዲዩቲ) ኣብ ገሊኦን ትካላት ዝርእ እዩ፤ ተሓከምተንን ሞይኦንን ኣኽቢረን ዝሓሸ ብዓል ሞያ ብዝሓሸ ደሞዝ ክንዲ ምቕግር እዩ ገሊኦን ናብ ከምዚ ዝበለ ሸፈጥ ዝኣትዎ ዘለዎ።

5. ብኻሊእ መዳይ ድማ ቢሮ ሓለዎ ጥዕና ክልል ትግራይ ናይ ውልቁ ሕክምና ስርዓት ክሕዝ መምርሕታት ኣብ ምውጻእን ምክትታል ዳርጋ ደቂሱ እዩ ዘሎ፤ ምምሕዳራዊ ስጉምቲ ወሲዶ ኣብ ዝበለሎም እዋናት እውን ካብ ሙያዊ ውሳኔ ንላዕሊ ፖለቲካዊ ውሳኔ እንትዕብልን ንርእ። እቲ ቀንዲ ምክንያት ብሓደ ወገን ናይቲ ቢሮ ኩለመዳያዊ ሕመቕን ኣብ መሰረታዊ ዋኒናት ትኹረት ካብ ምግባር ኣብ ኣናእሽተይ ነገራት ሕቱኽቱኽ ምድሃባን ፖለቲካዊ ኢድ ኣኣታውነትን እንትኸውን ብኻሊእ መዳይ ድማ ብድሕሪት ኮይኖም እቶም ናይ ውልቀ ትካላት ጥዕና ስርዓት ክሕዙን ሞያዊ ሓላፍነቶም ክዋጽኡን ዘገድዱ ሕግታትን ኣሰራርሓታትን ከይወፅኡ ዝቃለሱ ወነንቲ ዓባይቲ ክሊኒካትን ሆስፒታላትን ኣለዉ፤ ገሊኦም ምስቲ ስርዓት ብዘለዎም ጥቡቕ ምትእስሳር ንቲ ቢሮ እውን ብላዕሊ ኮይኖም ዝእዝዙ እዮም ዝመስሉ። ኣብዚ ዘሎ ዘይፀረዩ ነገር ፈለማ ክፀሪ ኣለዎ።

መፍትሒ ሓሳባት፡ ናይ ውልቀይ ርኢቶ፤

- ብፍላይ ኣብ ከተማታት መቐለ፣ ሸረ፣ ኣኽሱም፣ ዓድግራት፣ ማይጨው፣ ኣላማጣ ዝገደደ ናይ ባዓል ሞያ ሕፅረት የለን። ብዝተፈላለዩ ሞያታት ብዙሓት ስፔሻሊስት ሓኻይም (ናይ ማህፀን፣ ውሽጣዊ ሕመማት፣ መጥባሕቲ፣ ራዲዮሎጂ፣ ህጻናት፣ ፓቶሎጂ ወ.ዘ.ተ) ኣለዉ እዮም፤ ስለዝኾነ ድማ ማእኸል ናይ ኩሉ ሕክምናዊ ግልጋሎት እቲ ተሓካሚ ክኸውን ስለዘለዎ፤ ተሓካሚ ድማ ዝለፀ ግልጋሎት ናይ ምርካብ መሰል ስለዘለዎ፤ ስፔሻሊስት ሓኻይም ብቐጥታ ዝምልከቶም ሕመማት ጥራሕ ክሕከሙ ሕጊን ኣሰራርሓን ክወጽእ ይግባእ፤ እዚ ድማ ኣብ ናይ ሞይኦም ወሰን

ክልል ዘየሎ ሕማም ድማ ናብ ዝምልከቶ ዝሓሸ ግልጋሎት ክህብ ዝኸእል ሰብ ሪፈር ክገብር ምግዳድ ዝሓውስ እዩ።

- ሕድሕድ ምርመራ ብዝምልከቶ ሰብ ክረእ ይግባእ። ብዙሓት ኣብ ትግራይ ዘለዎ ክሊኒካትን ሆስፒታላትን ራዲዮሎጂስት የብለንን፤ ስለዝኾነ ተሓከምቲ ብዝተገደደ (ናይ ሕሶት) ናይ ራዲጅ ኣልትራሳውንድ፣ ኢኮካርዲዮግራፊ ወ.ዘ.ተ ውፅኢት ዝተገደደ ሕክምና ክወስዱ ይግበሩ ኣለዉ፤ እዚ ሞያኻን ተሓካሚኻን ሰኣን ኣኸቢርካ ዝምልከቶ በዓል ሞያ (ስፔሻሊስት ራዲዮሎጂስት) ምስታፍ ዝመፅእ እዩ። ስለዚ ሕድሕድ ማእኸለዎትን ላዕለዎትን ክሊኒካትን ሆስፒታላትን ንግዚኡ ዝምጥኑ ራዲዮሎጂስት ክህልወን ብሕጊ ክግደዳ ይግባእ። ራዲዮሎጂስት ዘይብለን ኣልትራሳውንድ፣ ኤክስሬይ ማሸን፣ ኢኮካርዲዮግራፊ ማሸን፣ ሲቲ ስካን ወ.ዘ.ተ ክሕዝ ክፍቀድ የብሉን፤ ዝሓዛ እንተሃሊየን ወይ ግቡእ ብዓል ሙያ ክቐፅራ ወይ ዝሓዙኡ ማሸን ከውጽኦ ክግደዳ ይግባእ። እዚ ኣብ ኣዲስ ኣበባን ካልኦት ክልላትን እውን ክወን ተገይሩ እዩ።
- ናይ ውልቂ ሆስፒታላት ብተወሳኺ ፓቶሎጂስት ክቐፅራ፣ ብኹሎም ካልኦት ናይ ስፔሻሊቲ ዓይነታት ሰብ ሙያ ክቐፅራ ብሕጊ ክግደዳ ይግባእ፤
- ታሕተዎት ክሊኒካት፣ ማእኸለዎት ክሊኒካት፣ ላዕለዎት ክሊኒካት ምስ ዓይነት ሞያ ዝሓቐፎኦም ሰብ-ሞያታት ብምዝማድ ክሪኡዎም/ክሕከሙዎም ዝግባእ ዝርዝር ዓይነታትን መጠንን ሕማማት (ኬዛት) ክወፀሎም፤ ተሓታትነት ዘረጋግፅ ሕጊን ኣሰራርሓን ክህሉ ይግባእ፤
- ኣብ ገለ ገለ ሙያታት ዘሎ ንዘይግቡእ ስራሕ በሪ ዝኸፍት ናይ ሙያ ኣላፍነት ወሰን ምትሕውዋስን ዘይንፁርነትን መስመር ንምትሓዝ ምስቲ ናይ DACA መምርሒ ብዝናበብ መልክዑ ናይ ኩሎም ሙያታት ግልፅን ዘየሻሚን Job Description ክቐመጥ ኣለዎ።

ቅዳሕ፡

ናብ - ቤት ምክሪ ክልል ትግራይ፤ መቐለ

ናብ- ዶ/ር ሓጎስ ጎድፋይ- ሓላፊ ቢሮ ሓለዎ ጥዕና ክልል ትግራይ፤ መቐለ

ዘፅኣት (ዶ/ር)